

Cartes en família. La correspondència d'Assumpció Baldrich Arandes (1770-1848)

Carme Sanmartí Roset
(Universitat de Vic)

La documentació que es genera al llarg de la vida ha constituït en el transcurs dels segles la font d'informació a través de la qual els historiadors reconstrueixen la quotidianitat dels avantpassats, les relacions que establien amb familiars, amics i coneguts i, fins i tot, la seva actitud davant la vida. A Catalunya, bona part d'aquesta documentació procedia de les parròquies, que s'encarregaren de recollir les dades referents a baptismes i defuncions, i dels notaris, que van donar fe d'esdeveniments rellevants com matrimonis, compres i vendes de propietats o darreres voluntats. Tanmateix, al costat d'aquests registres comuns al conjunt de la població, hi havia altres fonts que han permès aprofundir en el coneixement de la història de les dones, com ara la documentació familiar o els registres d'escoles.

Dins del conjunt de la documentació familiar, la correspondència era la forma d'escriptura que responia a la necessitat de comunicació de les persones, i permetia aprofundir en el coneixement mutu. Les cartes mostren una de les facetes més íntimes de les persones i han suscitat l'interès d'historiadors, especialment els darrers 30 anys, com a font privilegiada per conèixer de forma més íntima els autors de les cartes i la manera que tenien de percebre les relacions humanes. Poques dones van poder utilitzar aquest recurs durant centúries a causa de l'analfabetisme que les afectava, però les que sabien escriure escrivien cartes on plasmaven sobre el paper els seus sentiments i descrivien el seu entorn. No els va resultar fàcil accedir a aquesta pràctica. L'escriptura femenina va quedar constreta durant segles per tractats que la desautoritzaven, argumentant que era perillosa per a la moral (Navarro, 2004: 76-77). Així com la lectura sota con-

trol es considerava un mal menor, l'escriptura s'entenia com a innecessària i una eina perillosa que podia incitar pràctiques perniciosos. Ja des del segle XVI la correspondència s'utilitzava com a vehicle de transmissió de pensaments i també com a gènere literari. Les cartes privades, però, solien ser un mitjà de comunicació sense aspiracions literàries. Les redactores barrejaven estils, llenguatges i temes amb una gran llibertat i, tot i que hi havia una certa exigència formal en l'expressió, escrivien de manera espontània per tal de poder expressar amb naturalitat els seus sentiments i explicar, en alguns casos amb molt detall, aspectes de la vida quotidiana. La correspondència els permetia obrir una finestra al món.

Molts dels epistolaris femenins privats s'han perdut, i amb ells l'ocasió de conèixer el sentir de les dones d'èpoques diferents i tenir notícia de les vicissituds diàries de la gent de l'època. Però, malgrat la desaparició d'una part important d'aquesta fràgil documentació, les cartes que es conserven palesen que, especialment a partir de la segona meitat del segle XVIII, la correspondència va ser un vehicle habitual de comunicació per a les dones.

Tal com descriu Eulàlia Ahumada (2003: 46-49), les missives tenien una estructura convinguda. A l'encapçalament acostumaven a posar la data i, en alguns casos, el lloc. Aquestes dades han permès ubicar-les en el temps i l'espai. Després hi havia la salutació, i a continuació es mostrava interès per la salut del destinatari i la seva família, i es feia constar la pròpia. Fetes les salutacions, es procedia a redactar el nucli central de la carta. Finalment, hi havia el comiat i la signatura autògrafa, encara que la carta fos escrita per un escrivà. La contractació d'un amanuense no es considerava gaire indicat en les cartes familiars perquè els treia intimitat però, si no sabien escriure, no tenien alternativa.

En les cartes s'acostumaven a emprar pocs signes de puntuació, i s'esmerçaven a reflectir per escrit allò que no podien expressar oralment. De vegades descrivien amb detall esdeveniments i sentiments i les cartes eren llargues, però d'altres els servien simplement per notificar alguna notícia o donar algun avís. Podia ser que les escrivissin en un esborrany i després les passessin a net, però en general s'acostumaven a escriure d'un sol cop. En aquesta forma d'escriptura, la sensació d'escriure tal com es parla conferia al text una frescor

pròxima a la comunicació oral, tot i mantenir sempre les convencions bàsiques. Més endavant les dones s'escolaritzaren, i les cartes perderen espontaneïtat i guanyaren en cal·ligrafia i formalismes.

L'escrit solia ocupar tot l'espai disponible i es compartia el paper entre diversos membres de la família que aprofitaven l'ocasió per enviar una salutació i bons desitjos als destinataris de les missives, sense pretensions literàries i en resposta a la necessitat de reduir les distàncies. A través de les cartes, les dones es posaven en contacte amb familiars, amics i servidors que es trobaven lluny i barrejaven negocis amb assumptes privats, en un llenguatge expressiu i espontani. Quan el tema de la missiva versava estrictament sobre negocis, acostumaven a ser molt directes i a utilitzar poques floritures. En canvi, en les cartes a filles i amigues l'estil és més delicat.

La correspondència de la família Baldrich als segles XVIII i XIX

La família Baldrich es va instal·lar a Valls el segle XVI. Ben aviat es va convertir en una de les famílies benestants de la vila tant per l'acumulació de béns com pel seu destacat paper en els negocis. Des de la segona meitat del segle XVII l'arxiu familiar custodiava, a més de la documentació relacionada amb les propietats (capítols matrimonials, testaments i èpoques de pagament de dots), una important correspondència. En els catorze metres lineals de cartes escrites, entre 1750 i 1870, per membres de la família, amistats o bé administradors, s'hi conserven unes cinc-cents cartes de dones. Aquest important flux de comunicació posa de manifest les estretes relacions que mantenien els membres de la família quan, per raons diverses, s'havien de separar i es trobaven que la correspondència era l'única forma de mantenir el contacte. L'enorme varietat de tipologia de les epístoles evidencia els diferents nivells de formació i de caràcter dels redactors i redactores. A l'arxiu hi ha des de cartes de negocis, que utilitzen un llenguatge precís i clar, fins a les més narratives, que pretenen entretenir el destinatari, plenes d'enginy i humor. Moltes són curtes i es limiten a informar d'algun esdeveniment.

Assumpció Baldrich Arandes

Filla d'Anton Baldrich i Teresa Arandes, la seva segona esposa, Assumpció va néixer l'any 1770 i va créixer a la casa familiar de Valls i a Reus, població d'on procedia la família materna. El seu pare havia fet fortuna a través de diferents empreses mercantils, especialment de la Companyia Prat, Martí, Baldrich i Fuster fundada l'any 1764 i que estigué activa fins a finals de la centúria. Primerament es dedicà a l'exportació d'aiguardent als mercats del nord d'Europa i a la importació de teixits. Més endavant amplia els horitzons i s'orientà cap al mercat americà, i va mantenir els contactes amb els països nòrdics. La primera esposa d'Anton Baldrich va ser precisament Maria Martí, germana d'un dels seus socis. Després de quedar vidu amb tres fills d'un matrimoni que responia a l'interès de reforçar els lligams entre els socis, va decidir casar-se novament, ara per amor, i d'aquesta nova unió nasqueren sis fills (Sanmartí, 2008: 9). Possiblement, la formació d'Assumpció s'inicià durant tres o quatre anys en una escola religiosa de Reus, el temps habitual en aquella època per aprendre els rudiments de l'escriptura i la lectura, i s'acabà d'educar a casa amb un mestre. Va fer l'aprenentatge en català, llengua en què escrigué les primeres cartes. Tant quan era petita com després de casada, sempre va disposar d'una bona biblioteca que li va permetre ampliar els seus coneixements i mantenir l'hàbit de la lectura.

El 1789, quan Assumpció Baldrich tenia dinou anys, es casà en primeres núpcies amb Francesc de Gispert. Possiblement les dues famílies es van conèixer a través dels Janer, germans de la seva àvia Manuela i comerciants instal·lats a la capital catalana on regentaven botigues de teixits i altres productes. Del matrimoni nasqueren vuit fills, dels quals sobrevisqueren cinc barons, Josep M., Ramon, Francesc, Joaquim i Joan M.

Després del casament amb Francesc de Gispert es traslladà a viure al Pla de Palau de Barcelona, on residia la família del seu marit. La distància entre la capital i Valls i la bona relació que mantenia amb la seva família van propiciar que s'establís una fluïda correspondència amb el seu germanastre Pau i, molt especialment, amb el seu nebot Anicet i amb les filles d'aquest, amb les quals conservà una estreta relació tota la vida. Assumpció era una dona desperta i enèr-

gica que va persuadir Pau Baldrich, l'hereu, per obrir un procés a la Reial Audiència per tal de sol·licitar el títol de noblesa, possiblement moguda pel bon casament que havia fet ella. Amb aquest objectiu va investigar la història familiar fins arribar als orígens medievals. Es remuntà als Concilis de Toledo i va recollir molta informació sobre la genealogia dels Baldrich que es custodià a l'arxiu familiar de Valls. Tot i això, no se'ls atorgà el títol perquè la Reial Audiència va considerar que no quedava demostrat que Joan Baldrich del Morell que apareixia convocat a Corts el segle XV fos de la mateixa línia familiar que els Baldrich de Valls.¹

Assumpció Baldrich va quedar vídua el 1818 i un any més tard es tornà a casar amb Joan Amat, molt il·lustre senyor intendent honorari de Província, i que també tenia un important càrrec a la Casa de la Moneda.² Encara pretendent, Amat va escriure una carta a Pau Baldrich com a tutor dels fills d'Assumpció, en la qual li notificava la seva voluntat de contraure matrimoni amb Assumpció, li anunciava que ja havien rebut la dispensa de Roma, necessària pel parentesc en tercer i quart grau, i li confessà que si Assumpció hagués tingut els recursos econòmics necessaris per criar els seus fills no li hauria demanat que es casessin. Assumpció Baldrich es trobava en la situació que havia hagut de reclamar béns i de liquidar deutes. I ell, Joan Amat, que reconeixia que els Baldrich havien fet favors a la seva família, es proposava per casar-se amb ella amb la voluntat d'ajudar-la. En el moment de contraure les segones núpcies, Assumpció ja tenia quaranta-nou anys i la parella no tingué descendència. Tot sembla indicar que Assumpció va amagar la seva edat real i digué a Joan Amat que tenia deu anys menys. Una nova carta escrita amb lletra del marit i signada per Assumpció, demanava a Pau que l'ajudés en la defensa dels drets dels seus fills menors davant les reclamacions contra els seus béns.³

En el seu testament, Joan Amat la va nomenar hereva universal dels seus béns, i si ella moria abans els deixava a Josep M., Joan M. i

1. Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC), Fons Mercadé, Secció Baldrich, caixa 50; Arxiu Municipal de Valls (AMV), Fons Baldrich-Coll, Correspondència Any 1816.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, Expedients matrimonials núm. 4, 1819.

3. AMV. Fons Baldrich-Coll. Correspondència Reg. 54, 1819.

Joaquim Gispert, fills del primer matrimoni d'Assumpció. Demanà sepultura dins de l'església del monestir de Pedralbes i, si no era possible, al cementiri general on estava enterrat el seu oncle Fèlix d'Amat, arquebisbe «in partibus infidelibus» de Palmira.⁴ Després de la seva mort, la vídua va fer inventari dels seus béns. Amat tenia dues cases al carrer Argenteria i una al carrer Montalegre, al costat de la Casa Caritat; el mas Cardona de la Creu a Sant Joan Despí, amb terres de regadiu i de secà i on es cultivava vinya, segons es dedueix de l'existència al mas de dues premses, tretze bótes de set càrregues de vi i dues de dues càrregues.

La casa on residia evidenciava la situació benestant de la família. Hi havia molts objectes de plata, entre els quals destacaven una coberteria, safates, sotacopes, salseres, vinagreres, una pica d'aigua beneïda amb el cap de sant Joan i deu canelobres, entre d'altres. Destacava especialment un bàcul de bisbe de plata daurada heretat del seu oncle bisbe. També tenien domassos, i delicades robes blanques.⁵

Assumpció Baldrich va fer testament l'any 1848. Demanà ser enterrada, com el seu segon marit, a l'església de Pedralbes o bé al cementiri general. Va deixar dit que es celebrés una missa d'aniversari per als seus dos marits, els seus dos fills difunts, Francesc i Ramon, i també per a la seva jove, Assumpció Baldrich Pellicer. Tots els seus béns els repartí entre els tres fills, la nora i la néta, i nomenà hereus universals els seus tres fills, en una proporció de dues cinquenes parts per al fill gran i les altres tres cinquenes parts per als altres dos.⁶

4. Arxiu de Protocols de Barcelona (AHPB), Notari Josep M. Pons, any 1839. El títol de Bisbe de Palmira era honorífic i acostumava a donar-se per agrair mèrits d'algun sacerdot. En el cas de Fèlix d'Amat, reconegut escriptor, lexicògraf, filòsof i teòleg, la concessió d'aquest títol, quan tenia cinquanta-tres anys, va sortir malament als eclesiàstics que l'hi van atorgar perquè Roma va incloure a l'Índex una de les seves darreres obres.

5. AHPB, Notari J. M. Pons. Testaments any 1848; Notari Benet Lafont, Inventaris any 1853.

6. AHPB Notari Benet Lafont, Testaments any 1848.

Les cartes

D'Assumpció Baldrich es conserven trenta-quatre cartes, escrites en el període comprès entre 1789, any de la seva boda, i 1849.⁷ Tenint present l'estreta relació entre els familiars, és molt probable que el flux de correspondència fos permanent, però en l'arxiu solament han sobreviscut aquestes. Estan dirigides al seu promès Francisco Gispert, al seu germanastre Pau, al seu nebot Anicet i a les tres filles d'aquest, amb les quals la unien una gran estima i molta confiança, gairebé com si fossin filles seves. La seva residència habitual primer al Pla de Palau i després a la plaça Santa Anna de Barcelona la mantenia molt allunyada de la residència de Valls i malgrat la seva situació benestant i tenir la casa al cor de la ciutat, la correspondència mostra l'enyorament de la casa de Valls i, molt especialment, dels seus parents. Passava períodes molt llargs sense viatjar a la capital de l'Alt Camp.⁸ A més, com que només tenia homes a la casa, trobava a faltar la possibilitat d'esplaiar els seus sentiments amb altres dones i eren precisament les filles del seu nebot, Francesca, familiarment coneguda com Frasquita, Assumpció, anomenada Sumpteta, que va acabar essent la seva nora, i Felipa, les destinatàries d'una part important de la correspondència conservada. També tenia molta relació amb Teresa, germana d'Anicet.

Festes, visites i celebracions

De les cartes es desprèn que les nebodes la visitaven sovint, convidades per ella en les festes assenyalades, especialment Setmana Santa i Corpus Christi. La més destacada de les invitacions es va produir l'any 1827, arran de la visita de Ferran VII a Barcelona. Assumpció havia d'acompanyar la marquesa de Vallgornera, cosina seva en

7. Trenta-una de les cartes es troben a l'Arxiu Municipal de Valls, Fons Baldrich-Coll, Correspondència, 1789, 1814, 1819, 1827, 1832, 1834, 1830-1839, 1834-1850. Les tres restants són a l'Hemeroteca Municipal de Tarragona, Fons Martí d'Ardenya, Correspondència.

8. En una carta Assumpció recorda amb pena i enyorament que fa vuit anys que no viatja a Valls.

segon grau, a la recepció, i va aconseguir que també hi pogués assistir una de les joves. L'elecció recaigué en la seva neboda Teresa, filla de Pau. Per assistir a l'acte, va demanar que tota la família fes un esforç i hi anés «arreglada».⁹

Ella, atès que residia a la gran ciutat, en alguna ocasió adquiria teles, barrets, guants i altres complements a petició de les nebodes. Un cop fetes les compres, explicava fil per randa i per carta com eren les teles —vestit color grana, vestit blau, mussolina...— o els altres objectes adquirits seguint les instruccions i detallava el cost de cada cosa, al mateix temps que desitjava que fos del gust de la destinatària. A continuació els comentava de quina manera els arribaria el paquet de les compres.

A través de les cartes dels anys 1847 i 1848 es constata que Cándido, l'hereu d'Anicet, va passar una llarga temporada a casa la tia. Ella sempre mostra la satisfacció que li causa tenir un jove a casa seva, recorda que no cal que es preocupin per ell i lamenta sincerament el moment de la separació. Per als Baldrich de Valls, tenir una persona de confiança a Barcelona els permetia fer negocis amb més facilitat sense haver de confiar-ho a estranys, de manera que l'estada de l'hereu plaïa tothom.

Quan la visitaven les noies, Assumpció escrivia al pare per tranquil·litzar-lo i recordar-li que ella en tenia cura i procurava que no s'enyoressin de casa seva. L'estada de les joves conferia animació a la casa perquè a les tardes es multiplicaven les visites de possibles pretendents, sovint militars, que venien a passar l'estona i a fer els honors a les dames. Assumpció mostra orgull per la bellesa de les seves nebodes, que triomfen en les reunions socials.

Els fills

En la correspondència, Assumpció fa referències a quatre dels seus fills Joaquim, Joan M., Pepe i Francesc.

Joaquim era el que més ajudava la mare en el manteniment de les relacions familiars. És ell qui va a casa Baldrich a donar el condol per

9. AMV. Fons Baldrich-Coll. Correspondència 1827.

la mort de Pau Baldrich i és a qui la mare envia roba per tal que es vesteixi de dol per l'àvia Teresa i per l'oncle, als quals tenia una gran estima i molt de respecte. Per les epístoles se sap que, allotjat a casa la seva mare, va estar malalt una llarga temporada. Els banys li van servir per millorar la salut. Atès que quan residia a casa de la mare s'encarregava d'enviar el correu, a vegades escrivia a les cosines explicant el seu estat de salut i prometent que aviat les aniria a visitar. Joaquim, el més present a les cartes, estudiava dret a Cervera. L'any 1834 ja cursava el darrer curs, però, segons explica la mare, va suspendre i els estudis se li van allargar.¹⁰ El 1835 es casà, amb gran satisfacció per part de la seva mare, amb Assumpció Baldrich Pellicer, filla d'Anicet. Segons consta en el llibre d'òbits de la parròquia del Pi de Barcelona, morí el 1852 de gangrena.¹¹

De Josep M., baró d'Altadill i de Ceuró, apareixen menys referències. Era oficial artiller i l'any 1827 el van destinar a Tarragona. Un cop conegut el destí, la mare va escriure des de Barcelona als Martí d'Altafulla per tal d'assegurar-se que el seu fill comptaria amb els ajuts que li semblaven necessaris. D'aquesta manera la mare aprofitava les xarxes socials en benefici dels propis fills. A causa del seu càrrec, Josep M. havia de viatjar i Assumpció comenta als Baldrich que ha rebut cartes des de diferents punts de la península, especialment des de Madrid. A través de la correspondència de la mare es pot deduir que era menys sociable. En un parell de postdates, Assumpció comenta que en aquell moment està molt ocupat i que ja escriurà en una altra ocasió, que mai es concreta. Atenta a la salut dels fills, Josep M. també és tema de cartes quan no està bé. L'any 1834 comenta que han patit molt perquè ha estat molt malalt, a punt de morir i que encara està molt prim i dèbil, i afegeix que li han tret molta sang «de las cataridas [cantáridas] que le pusieron».¹²

10. Consta com autor d'*Elogio del difunto don Ignacio Sanpons y Barba* imprès el 1846, de 29 pàgines i d'un discurs «La libertad de los pueblos se debe a los reyes» de l'any 1848.

11. Arxiu parroquial de Santa Maria del Pi, Barcelona. Òbits, 1838-73.

12. La cantàrida és un insecte que es va emprar fins a principis del segle XX en usos mèdics com a vesicant.

Al seu fill Joan M., clergue, solament s'hi refereix en algunes ocasions, assegurant que està bé.¹³

Quant a Francesc, sabem per una carta que morí a Saragossa de còlera el 1834. Tres dies abans de morir va escriure una carta al seu germà Joaquim explicant-li els efectes devastadors de la pesta en la població: «Hayer se desarrolló el cólera haciendo los estragos que puedes pensar y presentándose con un carácter bastante violento muriendo los atacados en el corto plazo de quatro o cinco horas [...]» «[...] esta noche pasada y esta mañana an muerto bastantes gentes por culpa de los médicos [...]». Assegura al seu germà que no cal que pateixin per ell, perquè coneix un remei que guareix els que han contret aquesta terrible malaltia, però morí de còlera dos dies després.¹⁴

Així doncs, en el moment de la defunció d'Assumpció solament vivia el seu fill Joan M., la seva néta Assumpció Gispert Baldrich i la seva jove Carmen Gutiérrez de la Concha.

Les malalties

La salut ocupa una part central de la correspondència. Era una preocupació permanent que aflora gairebé en totes les missives. El fet de preguntar per la salut immediatament després de la salutació formava part dels formalismes. Però sovint constituïa el tema central de l'epístola, especialment en la correspondència femenina. Sobre les dones requeia la responsabilitat de la cura de la família, de manera que era habitual tant informar de l'estat dels de la pròpia llar com interessar-se pels altres.

Aquesta part acostuma a ser la més sentida i sol emanar estima i interès sincer. Assumpció demana impacient com es troba Frasquita,

13. Joan M. va escriure un llibre, que es conserva al monestir de Montserrat, mentre fou beneficiat a Monistrol de Montserrat *Los tres triunfos de Tomás Rocaseca, que entre los anuales cultos que a su angélico maestro consagra el seminario tridentino de Barcelona*. No té data, però es considera que es va publicar abans de 1830.

14. AMV- Fons Baldrich-Coll. Correspondència 1830-1839. En la carta escrita el 16 d'agost de 1834 hi ha una nota afegida per Anicet Baldrich en la qual es fa constar que Francesc emmalaltí el dia 20 i morí el 21 d'agost a les 6 de la matinada.

de qui li han dit que vomita, i pregunta pel seu germanastre Pau, ja gran i al final de la seva vida, que està delicat i manté en alerta tota la família que veu com es troba en una situació precària i difícilment reversible. També demana pel seu nebot Pere.

Tanmateix, la preocupació més gran la té a causa d'un brot de còlera a la província de Tarragona. La tia, amatent, prega insistentment al seu nebot que li enviï les filles per apartar-les del perill de la pesta. No menciona la terrible malaltia. Diu que s'ha assabentat que «habia habido algo» i insisteix perquè tota la família abandoni la zona i vagin a casa seva. No creu que Anicet vulgui abandonar casa i negocis, però li prega que «Por Dios, sobrino, mándame toda tu familia que estaremos como hermanos». És precisament arran d'aquest brot de còlera, i mentre mostrava la seva preocupació pels germans i nebots, que perdrà el seu fill Francesc a Saragossa.

Les darreres cartes, de 1847 a 1849, tracten de la seva pròpia salut. Explica que, després d'una llarga malaltia, es troba millor. Encara està allitada però es comença a aixecar del llit, tot i que no pot caminar sense l'ajut d'altres persones. Això l'affligeix molt perquè no pot fer les seves tasques domèstiques. En un comentari, que reflecteix la seva religiositat, comenta que espera que el cel li proporcioni un alleujament que li permeti recuperar la tranquil·litat.

Felicitacions i defuncions

Cada any, Assumpció enviava una carta al seu germà Pau pel seu sant, fent una autèntica declaració d'amor fraternal, i felicitava el Nadal i les Pasqües a la tota família. En aquests casos el redactat és més formal i es limitava a explicitar els bons desitjos.

La mort dels parents i amics propers també es notificava per carta. De les trenta-tres examinades, en vuit casos la carta inclou un condol. En la primera que es conserva de 1814 dóna el condol a Anicet per la mort de la seva jove esposa Francesca Pellicer. Aviat es comprova que no hi tenia una gran relació. Diu «pero no tiene remedio Dios lo dispone y es preciso conformarse» i a continuació, canviant de tema, informa amb satisfacció que té a casa el seu fill Pepe (Josep M.), oficial artiller.

El 15 de febrer escriu a Sumpteta i li comenta el dol que passa per la mort de la seva mare, Teresa Arandes. Li demana que també doni el condol a la dida, a qui consideren part de la família, afirmant que està segura que ha quedat molt afectada.

El segon grup de cartes el va escriure a la mort de Pau Baldrich, ocorreguda el mes de març de 1834. En aquesta ocasió va escriure personalment una nota a cadascun dels nebots per donar-los el condol. Es percep que ella mateixa estava desolada. Als homes, els insisteix que aquesta mort respon a la voluntat divina, els assegura que l'encomanarà a Déu, que és el que han de fer ells, i els demana que es cuidin. A les nebodes els obre el cor, especialment a Frasquita. Després de dir-li que s'ha de resignar perquè no hi ha més remei, li comenta que ella té la sort de comptar amb el consol de la germana i de l'àvia, i confessa que ella es troba sola i que es passa tot el dia plorant la mort del seu germà. Diu: «que daría yo por tenerte a mi lado».

Malgrat ser germanastres, li declara que Pau ha estat un segon pare per ella i que el trobarà molt a faltar. En les diverses cartes hi afegeix el condol del seu fill Joaquim, i assegura que tan bon punt pugui els anirà a veure personalment per acompanyar-los. Amb el sentit pràctic que la caracteritzava, demana a la neboda que, quan les visiti Joaquim, li donin un paquet que els farà arribar amb «pantalon y xaleco negro» i també «una fina de escomilla para el sombrero porque aun que por tio no debe ponerse gasa por el cariño que le tenía si y después por la abuela».

L'any 1839, quan tenia seixanta-nou anys, Assumpció va escriure novament a la família per anunciar la mort del seu segon marit, Joan Amat. En el text explica que va tenir el cap clar fins al darrer moment. Creu que, en part, la causa de la mort va ser haver anat a França a prendre uns banys per curar-se d'alguns «pequeños achaques». Considera que allò li va destruir la seva naturalesa. Espera que el tinguin en les seves oracions i que també la recordin a ella.

L'estil de les cartes

Assumpció utilitzava normalment quartilles apaïssades, doblegades pel mig a dues columnes, en format octaveta. En algunes

ocasions, quan la carta era més llarga, optava per utilitzar folis. La posició ben paral·lela de les línies fa pensar que utilitzava una pauta en el moment de redactar el text. La lletra evoluciona molt en el decurs dels anys. Les cartes de l'any 1789 mostren una grafia de lletra rodona, assentada, pesada, amb nexes i de mòdul gros. A partir de 1814 la lletra ha perdut domini del traç, que és gros i pesat, amb les lletres, assentades i rodones però separades unes de les altres, seguint els principis de l'escriptura fonètica, és dir, segons sent i no segons normativa. Tenen un *ductus* molt personal i s'identifiquen fàcilment. Així com a l'any 1814 era clara i ben alineada, a partir de 1832 perd claredat i la separació entre lletres i paraules és gairebé igual, cosa que dificulta la comprensió del text.

Assumpció utilitzà el català en les dues primeres missives, escrites quan era jove. La resta les escrigué en castellà, a pesar que alguns dels seus parents coetanis escrivien en català. Possiblement el trasllat a Barcelona i la seva unió amb una família propera al poder influí en aquesta decisió. Malgrat utilitzar escriptura fonètica, empra les *b*, que acostuma a posar davant de l'article indeterminat (*hun, buna*), els pronoms personals (*hella*), els determinats (*hese, besa*), alguns adverbis (*abun*) i verbs (*helegro*) i no la posa davant d'*ermano/a* o d'alguns verbs (*abremos, an, ago, ablando, aslo*). Substitueix la *c* per la *s* (*notisia, resibido, pasiensia*) i, pel que fa a la *y* i la *i*, les fa servir de manera aparentment aleatòria (*mui, estoi, suia, tuia, payis*). Confon sovint la *o* per la *u* (*ucupado*) i la *ch* la resol amb una *x* (*muxo*). Es percep que l'autora té una formació en llengua catalana en la tipologia d'errors comesos. En les primeres cartes utilitza castellanismes (*querit*) i quan escriu en castellà fa catalanades.

A partir del moment en què perdé la vista i estigué malalta, les cartes les escrivien les persones del seu entorn, i com a conseqüència d'això, les cartes perderen espontaneïtat i sentiment i es tornaren més formals i distants. Tot i que Assumpció va signar sempre les seves cartes, en algun cas s'ha pogut reconèixer, en el traç de l'escrivà, algun dels nebots que residien temporalment a la casa. En altres ocasions es desconeix qui la va escriure, però la lletra, cursiva i ben definida, mostra la mà d'una persona avesada a la ploma.

Per les dates que presenten les missives conservades de l'any 1834, sembla que l'intercanvi de notícies es feia a volta de correu, ja

que en alguns casos contesta que ha rebut una carta de Valls al cap d'una estona d'haver marxat el correu. És possible que la correspondència s'intensifiqués en el moment en què es van fer grans les filles d'Anicet Baldrich, amb les quals ja s'ha dit que mantenia una estreta relació. No hi ha constància de correspondència amb la seva mare, que residia a Valls, però és més que probable que en mantinguessin. Possiblement, Assumpció dedicava una part important del dia a escriure a parents i amics, moguda per la necessitat de sentir més a prop l'escalf de les persones que configuraven el seu món de relacions i sentiments.

Conclusions

La correspondència d'Assumpció Baldrich posa de manifest la importància de les cartes en la vida de les dones benestants a finals segle XVIII i primera meitat del XIX. A causa de la limitada capacitat que tenien per viatjar la majoria d'elles, els temes que tracten les cartes graviten entorn de les obligacions de la cura de la llar, de la salut, dels fills, de la vida social i de la permanent necessitat d'estima de la família. A Assumpció, les missives li permetien escriure en poc espai els menuts detalls de la quotidianitat, reiteratius, i transmetre els temes que li generen preocupació. En les ocasions en les quals el que s'havia de redactar era més complex, era el marit qui ho escrivia com si fos ella i Assumpció en signava el contingut. La formació adquirida li facilitava mantenir aquest contacte, però la rutina diària no li permetia redactar un text més engrescador ni tenia capacitat per escriure un text més literari. Les cartes d'Assumpció són una mostra d'un model de correspondència molt generalitzat en una època en la qual l'horitzó de moltes dones no anava més enllà de les parets de la llar.

Fonts documentals

Arxiu Municipal de Valls. Fons Baldrich-Coll. Correspondència.
Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC). Fons Mercadé. Secció Baldrich, caixa 50.

Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (Barcelona). Òbits, 1852.
Arxiu de Protocols de Barcelona. Notari Josep M. Pons, any 1839.

Hemeroteca de Tarragona. Fons Martí d'Ardenya. Correspondència.

Bibliografia

- CABALLÉ, Ana. *La vida escrita por las mujeres*. Barcelona: Círculo de lectores, 2003.
- MARTÍN GAITE, Carmen. *Usos amorosos del XVIII en España*. Madrid: Siglo XXI, 1972.
- AHUMADA BATLLE, Eulàlia (ed.). *Epistolaris d'Hipòlita Rois de Liori i d'Estefania de Requesens (segle XVI)*. València: Universitat de València, 2003.
- NAVARRO BONILLA, Diego. *Del corazón a la pluma*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2004.
- OLIVÉ SERRET, Enric. *Els Moragas. Història íntima d'una família de notables (1750-1886)*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1998.
- SANMARTÍ, Carme; SANMARTÍ, Montserrat. «De comerciants a rendistes: Els Baldrich de Valls (1748-1875)». *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*, núm. 53 (maig 2008), p. 3-30.

Annex

Cartes d'Assumpció Baldrich Arandes dels anys 1789, 1814 i 1835 que permeten observar, d'una banda, l'evolució del traç de la redactora i, de l'altra, el canvi de llengua, de català, emprat a finals del XVIII, a castellà que adopta a partir del seu matrimoni i el seu trasllat a Barcelona.

Barma Fran.º Gispert

Jall. Fabrer 18 de 1789.

Molt quixit y estimat títo: me alegro me
del que puzas pensar del teu felis arribó
en éixa Ciutat y que hages encontrat lo
Sr. Pare, Germanu y Germanias ab Salu
Nosaltres gracies á Deu continuam
en passano be, pero jo no abla alóms
de quam tu heras en esta plus que
faltamne ta companyia no pueh
estar alegre plus que te estimo moltíssim

el care
De l'axoen.
taxa

No se si pararem en éixa per las
~~pro~~ festas pues lo Pare fins hane
no se ha explicat, veurem que resol:
tá y dilo que sia aui sane. Omnia

t de part de
tots

te donas mas expressions al Pare
Germanu y Germanas y no puel
dilatarme mes pues termin visita
en Casa. tu saps y pots estar cert:
ta que so tota tua y així disposo:
sa de qui mes te estima

faías que la
venga del anell
sia reformada

Maria Assumpció Bal:
Daiet y Aarrdas.

Palma 2 Enero 181A

Mi Estimado Sobrino, el día 23 del pasado recibí tu carta, con la funebre noticia de la muerte de mi Sobrina, que lo sentí muchísimo, pero no tiene Remedio Dios lo dispone y espere con firmeza, manifestaras a tus Padres lo mucho como sentido esta muerte, y el mismo tiempo les diras de mi parte que tengo el gusto de tener a Pepito es decir el Anillo Oficial, y les mil cosas de mi parte y dispon de tu tia que te estima Mo. Asumpta & Pispem

13 Junio 1833

Estimado Aníseto
haviendo esta mañana
el gusto de Abnas
an á mi estimada A
supisión que he llego
do muy buena, no ten
gas ni un cuidado
de ella pues todos
procuremos á su
avisar la pena que

les regular tener compaña, can di
de verse tenido que do tan bueno y salu
separar de los suio dando a todos como
si a la felipe y a también al Señor
masquita y a su Ho maestro dispen co
tenesita que descan mo gustes de tu ha
se de hello pues que que te Anna
con mió enoanti ena Assunta de
una no huna madri Anna
esi también hui p p
a Anna y huna nosebia que estudi
ese en esa la salesa
saludada